

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalsainete õpetamine põhikoolis õppekava

Sigrid Lõugas
ÕPETAJATE ARVAMUSED LGBT NOORI TOETAVAST KOOLIKLIIMAST JA ÕPETAJA
ROLLIST SELLE LOOMISEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Karmen Trasberg

Tartu 2021

Kokkuvõte

Õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast ja õpetaja rollist selle loomisel

Õpetajatel on koolis tähtis roll turvalisuse edendamisel ja kiusamise vähendamisel. Sellest tulenevalt on käesoleva uurimuse eesmärk kirjeldada õpetajate arvamusi LGBT noori toetavast koolikliimast ja enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel. Eesmärgi täitmiseks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud viie õpetajaga, andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Õpetajad tõid eelkõige välja, et õpetaja peab LGBT teemalist konflikti nähes sekkuma ja näitama, et kiusamist ei tolereerita. Lisaks toodi välja, et õpetaja peab olema õpilaste suhtes mõistev ja austav ning kohtlema kõiki võrdselt. Leiti, et kool peab õpetajatele võimaldama koolitusi LGBT teemadel, et õpetajad teaksid, kust saada infot ja kuidas neid õpilasi vajadusel aidata.

Võtmesõnad: LGBT õpilane, koolikliima, toetamine, õpetaja roll, õpetaja arvamused.

Abstract

Teachers' opinions on supportive school climate for LGBT students and teachers' role in creating it

Teachers have a significant role in improving safety and decreasing bullying in school. Therefore the aim of this Bachelor's thesis is to describe teachers' opinions on supportive school climate for LGBT students and their role in creating supportive school climate for LGBT students. Semi-structured interviews with five teachers were conducted. Data was analysed with qualitative inductive content analysis method. The analysis show that teachers see their responsibility to actively intervene when witnessing a LGBT conflict and find such bullying not to be tolerated. The teachers find it important to understand and respect the LGBT students and to treat everybody equally. However, the teachers admitted their lack of knowledge in the area and expressed in their interest in respective training on how to help the LGBT students when needed.

Keywords: LGBT student, school climate, support, teachers role, teachers opinions.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade	6
1.1 Koolikliima LGBT õpilaste jaoks	6
1.1.1. LGBT õpilaste enesetunne koolis	6
1.1.2. Kooli roll LGBT õpilaste toetamisel.....	7
1.2. Õpetajate roll LGBT õpilaste toetamisel	8
2. Metoodika.....	10
2.1. Valim.....	11
2.2. Andmekogumine.....	11
2.3. Andmeanalüüs.....	12
3. Tulemused	14
3.1. Õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast.....	14
3.1.1. Kool aktsepteerib ja ei diskrimineeri	15
3.1.2. Toetav keskkond	15
3.2. Õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel..	16
3.2.1. LGBT teemade integreerimine aineõppesse	16
3.2.2. Konfliktide lahendamine.....	17
3.2.3. Tolerantsus.....	17
3.2.4. Austamine ja mõistmine	18
3.2.5. Tundlikkus LGBT teemade käsitlemisel	18
3.2.6. Õpetaja kui eeskuju ja nõustaja.....	19
4. Arutelu.....	19
Tänu sõnad	23
Autorsuse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Lisa 2. Kodeerimine ja kategoriseerimine

Sissejuhatus

Koolikliima sisaldab endas eelkõige kooli kultuuri, ökoloogiat, sotsiaalset süsteemi ja miljööd (Sarv, 2013). Koolikliima, mis on kaitsev lesbi, gei, biseksuaalsete ja transsooliste (edaspidi LGBT) õpilaste suhtes, vähendab enesetapumõtete tekkimise riski ning tõstab akadeemilisi tulemusi ja turvalisust LGBT õpilaste hulgas (Hatzenbuehler, Birkett, Wagenen, & Meyer, 2014). Üle poole LGBT õpilastest kogevad koolis diskrimineerimist, mis on seotud kooli eeskirjade või tavade (Kosciw, Greytak, Zongrone, Clark, & Truong, 2017). Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring näitab, et üle poole LGBT õpilastest ei tunne osadust kooliga, kus nad käivad. Selleks, et õpilane tahaks koolis käia, peab ta tundma kuuluvustunnet, mis tekib siis, kui õpilane tunneb end turvaliselt. Lisaks vaimsele ja füüsilisele tervisele võib ebaturvalisuse tunne mõjutada ka akadeemilist edukust ja edasist haridusteed. Eesti LGBT+ õpilaste uurimusest aastal 2018 selgus, et ainult 31% tunneb ennast koolis turvaliselt ning ligi viiendik on viimasel kuul vähemalt ühel päeval koolist puudunud, sest kooli minek, kool ise või kodutee pole tundunud turvaline (Eesti LGBT+ õpilaste..., 2018). Pea pooled ehk 40% õpilastest väldivad koolis ruume, mis on jaotatud soopõhiselt, näiteks garderoobid ja tualetid, sest need tekitavad ebamugavat või ebaturvalist tunnet (Kosciw *et al.*, 2017). Seksuaalvähemuste esindajatel esineb vähem ärevuse ja depressiooni sümptomeid kui koolis valitseb nende jaoks turvaline ja toetav keskkond (Colvin, Egan, & Coulter, 2019). Siinkohal on huvitav märkida, et tihti satuvad õpilased agressiivse käitumise ohvriks nende inimeste tõttu, keda tegelikult peetakse endi toetajateks. Nendeks on perekond, õpetajad ja kooli töötajad (Gato *et al.*, 2020). Nendest LGBT õpilastest, kes on öelnud, et on kaalunud kooli poolelijätmist, kolmandik tõi põhjuseks sookesksed koolipoolsed tavad, ning koolis valitseva vaenuliku kliima (Kosciw *et al.*, 2017).

Suur probleem on ühiskonnas valitsev negatiivne keelekasutus seoses LGBT kogukonnaga, mis levitab negatiivseid eelarvamusi ja suhtumist. Nii näiteks on üle poole LGBT õpilastest kuulnud õpetajaid ja ka teisi koolitöötajaid tegemas kommentaare, mis on homovaenulikud. Sellised kommentaarid on tavalised ka õpilaste seas ja isegi kui õpetaja on olnud juures negatiivse kommentaari tegemisel, pole õpetaja sekkunud (Eesti LGBT+ õpilaste..., 2018). Kõige tavalisem LGBT vastane lause, mida õpilased kuulevad on: „see on nii gei“ (Kosciw *et al.*, 2017). Samas on ootuspärane, et just õpetajatel ja teistel koolitöötajatel on võimalus olla toetajaks, kes aitab muuta koolikogemuse LGBT õpilase jaoks positiivseks. Seda enam, et

õpetaja peamiseks ülesandeks koolis on õppija arengu toetamine (Õpetaja karjääriteed, 2016). Tänapäeval ei räägita enam ainult ainealasest arengust, vaid üldpädevuste valguses ka üldisest inimeseks arenemisest. Õpetajate roll ulatub kaugemale kui lihtsalt juhendamine, nad mõjutavad ka õpilastevahelist igapäevast suhtlust (Troop-Gordon & Ladd, 2015, viidatud Russell, Day, Ioverno & Toomey, 2015, j). Põhikooli riikliku õppekava järgi peavad õpetajad lisaks ainealastele teadmiste arendama õpilastes ka üldpädevusi.

Üldpädevuste hulka kuuluvad teiste seas ka inimliku mitmekesisuse väärtustamine, ühiskondliku mitmekesisuse austamine, inimeste erinevuste aktsepteerimine (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Et uurida õpilaste turvalisust ja heaolu, keskendutakse viimastel aastatel üha rohkem koolikliima uurimisele, mitte üksikisiku uurimisele (Russell, Day, Ioverno & Toomey, 2015, Szalacha, 2003).

Mujal maailmas läbiviidud uurimused näitavad, et LGBT noorte vaimne tervis ja akadeemiline edukus on ohus kui kool ei pea oluliseks nende heaolu ja turvalise keskkonna tagamist. Eestis on varasemalt uuritud LGBT õpilasi, käesolev uurimistöö keskendub aga õpetajate arusaamadele ja nende rollile positiivse koolikliima loomisel.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Koolikliima LGBT õpilaste jaoks

1.1.1. LGBT õpilaste enesetunne koolis

Kõikidele õpilastele õppimiseks turvalise koolikliima loomine on koolide ülesanne (Gay-Straight Alliances, 2007). Siiski pole kool kõigi jaoks turvaline koht, eriti nende õpilaste jaoks kes on lesbid, geid, biseksuaalsed või transsoolised. Kool on LGBT noorte jaoks stressirohke keskkond ja et sellega toime tulla, hakkavad mõned noored vastu võitlema, osaledes konfliktides, mis leiavad aset koolis (Russel, 2012, viidatud Patterson, 2013).

Olles vaenulikus keskkonnas ilma toetuseta, tuntakse end üksikuna. Koolikliimat LGBT õpilaste jaoks on uuritud erinevates riikides, näiteks Itaalias, USA-s ja Eestis. Itaalias läbiviidud uuring ütleb, et üks peamisi keskkondi, kus LGBT kogukonna liikmed tunnevad vägivalda ja ahistamist, on kool (Scandurra, Picariello, Valerio, & Amodeo, 2017). USA-s läbiviidud uuringust selgub, et seksuaalvähemused satuvad tõenäolisemalt rohkem kaklustesse ja tunnevad rohkem depressiivseid tundeid kui teised noored (Institute of Medicine, 2011). Lisaks tunnevad nad ka lootusetust ja väljajätmistunnet, mis võivad viia narkootikumide ja alkoholi tarbimiseni

ning ebaturvalise seksuaalkäitumiseni. Samuti on seksuaalvähemustel suurem risk suitsiidile. Pattersoni (2013) uurimusest selgub, et gei mehed teatasid vähem seksuaalsest riskikäitumisest, kui kooli seksuaalkasvatuse tunnid sisaldasid materjali, mis puudutab samasooliste omavahelisi suhteid. Samuti USA-s läbiviidud koolikliima uurimuses väitsid 59,1% LGBT õpilastest, et oma seksuaalse orientatsiooni tõttu ei tunne nad end koolis turvaliselt. Õpilased tunnevad end ebaturvaliselt sellepärast, mis soost nad end väljendavad või mis soost nad on. Kolmveerand kogu LGBT õpilastest väldivad koolis klassivälist tegevust, sest nad tunnevad seal ennast ebaturvaliselt. Siiski saab välja tuua, et 97% LGBT õpilastest oskasid nimetada vähemalt ühe toetava koolitöötaja (Kosciw, Clark, Truong & Zongrone, 2020).

Vaenulik koolikliima mõjutab õpilaste akadeemilisi tulemusi ja mentaalset tervist. Õpilased kes on kogenud ahistamist ja diskrimineerimist, saavutavad madalamaid tulemusi koolis ja nende vaimne tervis on saanud kannatada.

1.1.2. Kooli roll LGBT õpilaste toetamisel

Ameerika teadlaste uuringust selgus, et juurdepääs vahenditeni ja toetus, mis puudutavad LGBT noori ja nende probleeme, varieeruvad kooliti aga on tähtsad, et vähendada kiusamist ja luua koolis turvaline keskkond (Russell *et al.*, 2015). Selleks, et LGBT noorel oleks koolis turvaline, peavad koostööd tegema nii vanemad, kool, õpetajad kui ka teised (Patterson, 2013).

Näiteks USA koolid on hakanud tegutsema, et LGBT noored oleks eraldi välja toodud diskrimineerimisvastastes eeskirjades. Lisaks julgustatakse õpilasi looma gei-hetero liite ja luuakse kiusamisvastaseid programme, et vähendada ahistamist. USA-s on koolikeskkonna turvalisemaks muumiseks välja pakutud seadusi ja eeskirju, gei-hetero liitude loomist (Gay-Straight Alliances) ning LGBT teemade käsitemist õppekavades. Siiani näitavad uurimustulemused, et koolides, kus on gei-hetero liit, valitseb LGBT noorte jaoks positiivsem kliima. Gei-hetero liidud on koolipõhised ja õpilaste juhitud klubid, mis olenemata seksuaalsest orientatsioonist on avatud kõigile õpilastele (Gay-Straight Alliances, 2007). Uurimused näitavad, et gei-hetero liidud on seksuaalvähemustele tähtsad; koolides, kus liit on, tunnevad LGBT õpilased end turvaliselt ja kuulevad üha vähem geivastaseid märkusi (Patterson, 2013). Nendes koolides tunnevad õpilased rohkem kuuluvustunnet kooliga ja neil on kõrgemad keskmised hinded (Toomey & Russell, 2011). Koolides kus on liidud, õpilased puuduvad vähem, kuulevad vähem ahistavaid märkuseid ja kogevad vähem kiusamist seoses seksuaalse orientatsiooni ja soo

identiteediga (Kosciw, Greytak, Palmer & Boesen, 2014). Liidud vähendavad ka seksuaalseid eelarvamusi heteroseksuaalsete seas (Horn & Szalacha, 2009, viidatud Russell, Day, Ioverno & Toomey, 2015). Lisaks on leitud seoseid liidu ja suitsetamise ning joomise vähenemise vahel noorte seas (Poteat, Sinclair, DiGiovanni, Koenig, & Russell, 2013). Üldiselt neil, kes osalevad liidu tegevuses, läheb paremini kui neil, kes ei osale (Patterson, 2013).

Uuringud näitavad, et õpilased tunnevad ennast koolis turvalisemalt, kui õppekava puudutab ka neid probleeme, millega puutuvad kokku LGBT noored (Patterson, 2013). Samuti lisab turvalisust see, kui õpilased teavad kus kohast koolis leida informatsiooni ja toetust LGBT probleemidele. Kiusamisvastased eeskirjad ja kaitsev koolikliima on seotud suitsiidi mõtete vähenemisega LGBT noorte seas ning akadeemiliste tulemuste paranemise ja turvalisuse suurenemisega (Hatzenbuehler, Birkett, Wagenen, & Meyer, 2014). Kooli keskkonda aitavad turvalisemaks muuta eeskirjad, mis keelavad kiusamist ja diskrimineerimist, mis puudutab seksuaalset orientatsiooni ja soolist identiteeti (Russell, Day, Ioverno, & Toomey, 2015).

Õpilased kes käivad koolides, kus loetletud eeskirjad on välja toodud, tunnevad end turvalisemalt, tunnevad vähem kiusamist ja ahistamist ning tunnevad ka tugevamat sidet kooliga (O'Shaughnessy, Russell, Heck, Calhoun, & Laub, 2004). Sellised eeskirjad annavad selge signaali, et koolis austab ja tolereerib LGBT noori (Black, Fedewa, & Gonzalez, 2012). 17 California koolis läbiviidud uuring näitab, et õpilased, kes teavad kuhu pöörduda informatsiooni ja toetuse saamiseks, mis puudutab soolist identiteeti, seksuaalset orientatsiooni või LGBT probleeme, kuulevad koolis vähem LGBT vastast laimu (Russell & McGuire, 2008, viidatud, Russell, Day, Ioverno & Toomey, 2015). LGBT õpilased, kes on koolis õppinud LGBT probleemidega seonduvat, kogesid rohkem toetavaid vestlusi, rohkem turvatunnet, vähem homofoobilist laimu (Kosciw *et al.*, 2014). Flores (2015) leidis, et inimestevaheline kontakt lesbi või geiga viib ka positiivsete suhtumiseni transsooliste inimeste suhtes. Veel üks viis, kuidas sekkuda LGBT õpilaste koolikeskkonna parandamisse, on luua sooneutraalsed tualettruumid toetamaks transsoolisi õpilasi ja avalikult näidata kiusamise vastu olemist (Scandurra *et al.*, 2017).

1.2. Õpetajate roll LGBT õpilaste toetamisel

Õpetajatel on tähtis roll turvalisuse edendamisel ja kiusamise vähendamisel (Russell *et al.*, 2015). Uuringud näitavad, et algkoolides, kus õpilased tajuvad õpetaja poolt rohkem toetust, esineb

vähem kiusamist (Gage, Prykanowski, & Larson, 2014) või ollakse rohkem valmis õpetajale kiusamisest teatama (Ladd, 2014). Seil jt (2014) uuringust selgub, et LGBT noored, kellel puudub koolis toetav kontakt täiskasvanuga, saavutasid kõige kehvema tulemuse selles, mis puudutab vaimset tervist. Need tulemused näitavad, et õpetajad vajavad koolis LGBT noorte toetamiseks vajaminevaid teadmisi, oskusi ja kompetentsi.

Turvalisuse suurendamiseks ja kiusamise vähendamiseks koolis peaks õpetajatele rohkem tutvustama probleeme, mis kaasnevad õpilaste seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteedi määramisega (Sawyer, Porter, Lehman, Anderson, & Anderson, 2006 viidatud Russel *et al.*, 2015). Õpetajate harimine on tähtis, sest õpetajad ütlevad, et nad tunnevad LGBT teemade käsitlemisel ebamugavust ja mõned isegi mainivad, et kiusamine on ohvrite põhjustatud (Hated in the..., 2001). Uurimistulemused näitavad, et õpetajad peaksid olema LGBT noortele toetajateks, andmed viitavad ka sellele, et õpetajad tunnevad LGBT noori koolis toetades, et neil puudub ettevalmistus ja nad tunnevad end ebamugavalt (Graybill & Proctor, 2015).

Õpetajad toovad välja, et ülikoolide programmides on LGBT probleemid alaesindatud, mis võib viia kompetentsi puudumiseni LGBT noortega töötamisel. Välja on ka toodud seda, et mida vähem aega on õpetaja oma ametis töötanud, seda suurema tõenäosusega ta näeb kiusamist probleemina (Russell *et al.*, 2015). Szalacha (2003) leiab, et koolis, kus õpetajad olid haritud LGBT noorte vägivalla ja enesetappude ärahoidmise teemadel, valitses turvalisem kliima mitmekesisusele.

Itaalias nähakse, et õpetajaharidus vajab sekkumismetoodikaid ja hariduslikke programme, mis käsitlevad LGBT teemat, et tudengite eelarvamusi ümber kujundada (Scandurra *et al.*, 2017). Lisaks spetsiaalselt seksuaalvähemustega tegelevatele programmidele on tähtis, et kõik koolitusprogrammid, mis tegelevad kiusamise, vägivalla või uimastite kuritarvitamisega, peavad sisaldama ka LGBT probleeme.

Õpetajad mõjutavad märkimisväärselt LGBT noorte hariduslikke kogemusi (Wyatt, Oswalt, White, & Peterson, 2008). USA-s läbiviidud uurimusest selgub, et 83% LGBT õpilastest, kes on kuulnud homofoobilisi kommentaare, ütlevad, et kool või personal ei sekku kunagi või teeb seda ainult mõnikord (Kosciw, Greytak, Bartkiewicz, Boesen, & Palmer, 2011). See number vihjab, et õpetajad peaksid olema valmis LGBT noortega töötama, ning teadma kuidas transfoobia ja homofoobia mõjutab nende heaolu ja tervist. Meyer (2008) leidis, et õpetajad ei sekku sugu ja seksuaalsust puudutavasse ahistamisse väliste takistuste tõttu, nagu

institutsioonipoolse toetuse puudumine, hariduse puudumine selles vallas ja kolleegide vastuoluline reageerimine. Kui õpetajad sekkuvad, siis mudeldavad nad neid oskusi õpilastele ja see tõstab õpilaste enesekindlust kiusamisest teatada (Hirschstein, Edstrom, Frey, Snell, & MacKenzie, 2007). Positiivseid suhteid õpetajaga saab otseselt seostada akadeemilise edukusega, eriti olulised on suhted õpetajaga nende LGBT noorte jaoks, kes on oma eakaaslastest võõrdunud (Spilt, Hughes, Wu, Kwok, 2012).

Kool on LGBT õpilaste jaoks stressirohke keskkond, kus nad tunnevad kõige rohkem vägivalda, tihti puudub neil toetus ja nad tunnevad end üksikult. Homofoobiat koolis vähendab see, kui seksuaalvähemusi kajastatakse õppetöös ja teemades. LGBT õpilaste jaoks on oluline toetav kontakt õpetajaga, see aitab hoida tervemat vaimset tervist. Õpetajad aga ei taha ega julge sekkuda konfliktidesse, mis on seotud LGBT õpilaste ahistamise või kiusamisega, sest nad tunnevad, et neil puudub selleks piisav haridus. Selleks, et asjad saaksid hakata liikuma paremuse poole, on vaja neid murekohti märgata ja nendele tähelepanu pöörata. Lähtuvalt sellest ka töö uurimisprobleem, kuidas õpetajad näevad LGBT õpilasi toetavat koolikliimat ja millisena enda rolli sellise koolikliima kujundamisel.

Uurimuse probleem on: kuidas kirjeldavad õpetajad LGBT õpilasi toetavat koolikliimat ja millisena näevad nad enda rolli sellise koolikliima kujundamisel? Töö eesmärk on kirjeldada õpetajate arvamusi LGBT noori toetavast koolikliimast ja enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel.

Uurimisküsimused on:

1) Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast? 2) Missugune on õpetajate arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel?

2. Metoodika

Lähtudes bakalaureusetöö eesmärgist ning uurimisküsimustest, kasutati uurimuses kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab selgitada ja kirjeldada kogemusi nii nagu need on läbi elatud ja teadvuses kujundatud (Polkinghorne, 2005). Kvalitatiivne uurimisviis hõlbustab kogemuse uurimist ja võtab arvesse inimkogemuse eripära. Seetõttu sobis kvalitatiivne uurimisviis uurija hinnangul selle teema uurimiseks.

2.1. Valim

Valimi moodustamise kriteeriumiks oli, et õpetajad on neile teadaolevalt õpetanud vähemalt ühte LGBT õpilast. Intervjueeritavate leidmisel kasutati esmalt ära tutvusi – kaastudengi poolt antud kontaktide abil leiti paar kriteeriumitele vastavat õpetajat. Esmane kontakt loodi e-kirja teel, seejärel kasutati lumepalli meetodit. Viimast kasutatakse eelkõige varjatud populatsioonide uurimisel ja see põhineb inimestevaheliste sidemete ärakasutamisel (Õunapuu, 2012).

Kaastudengi abil leitud õpetajad nimetasid järgmised sobivate kriteeriumistega inimesed, kellega võeti kirja teel ühendust, ja selline protsess jätkus, kuni saavutati kavandatud valimi suurus. Lõplikuks valimi suuruseks oli 5 õpetajat. Õpetajate töökogemus ulatus kahest aastast kuni kahekümne aastani, kõik töötasid pigem suurtes koolides. Koolid olid kahest erinevast linnast ja õpetajad olid teisest ja kolmandast kooliastmest ja gümnaasiumist. Neli õpetajat identifitseerisid end kui naine ja üks õpetaja identifitseeris end kui mees. Õpetajate konfidentsiaalsuse tagamiseks on õpetajate nimed asendatud numbritega (Strömpl, 2020).

2.2. Andmekogumine

Andmeid koguti poolstruktureeritud individuaalintervjuudega. Poolstruktureeritud intervjuu valiti, sest see sisaldab ettevalmistatud küsimusi, kuid lubab küsimuste järjekorda muuta ja esitada täpsustavaid küsimusi (Sotsiaalse analüüsi..., 2014). Intervjuu kava koostas autor ise, intervjuu koosnes kolmest plokist küsimustest:

- a) taustaküsimused
- b) küsimused, mis puudutavad õpetajate arvamust seoses sellega, et millised koolikliima komponendid on tähtsad LGBT noorte toetamisel
- c) küsimused, mis puudutasid seda, kuidas õpetaja mõistab enda rolli positiivse koolikliima loomisel LGBT õpilaste jaoks ja nende toetamisel.

Uurimuse usaldusväärsuse suurendamiseks andis uurija enne intervjuu algust teada, et info on konfidentsiaalne ja töös esitades anonüümne ning küsis ka luba salvestamiseks. Intervjuu kava on esitatud lisas 1. Intervjuusid oli kokku viis ja need olid poolstruktureeritud, et intervjuu kulgeks lüüriliselt ja vastuseid saaks vajadusel täpsustada. Intervjuud koosnesid 19 küsimusest: seitse taustaküsimust, üks lisaküsimus lõpus ja üksteist sisuküsimust ning kestsid keskmiselt 22 minutit- lühim 13 minutit ja pikim 33 minutit. Intervjuu kava koostas uurija ning sellele andis eksperthinnangu juhendaja. Intervjuu läbiviimise põhiküsimused olid järgmised:

1. Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast?
2. Missugune on õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel?

Intervjuu lõpus kordas uurija üle intervjuu konfidentsiaalsuse ja anonüümsuse, pakkus võimalust transkriptsiooni üle vaatamiseks ning tänas õpetajaid nende aja eest. Intervjuud viidi läbi internetis kasutades *Zoom* keskkonda. Neli intervjuueeritavat viiest osalesid heli ja pildiga ning üks intervjuueeritav ainult heliga. Tulenevalt interneti võrgust, oli ühel intervjuul probleeme üksteise kuulmise ja nägemisega.

Uurimuse usaldusväärsuse suurendamiseks viidi läbi prooviintervjuu, mis toimus internetis *Zoom* keskkonnas ja mille tulemusena suuri muudatusi intervjuu kavas sisse ei viidud, muudeti ainult küsimuste järjekorda, tänu millele sai uurija prooviintervjuud tulemustena kasutada. Uurija pidas ka uurijapäevikut, kuhu tegi märkmeid enne ja peale intervjuud, mida sai arvesse võtta järgmiste intervjuu läbiviimiseks. Näide uurijapäevikust: „Jutt sujus hästi, mõned küsimused said vastuse juba enne küsimist.“ Uurijapäevik oli abiks järgnevateks intervjuudeks ettevalmistades, lugedes päevikust, et eelmine intervjuu läks hästi ja jättis hea tunde, tekitas positiivse meelestatuse.

2.3. Andmeanalüüs

Andmete analüüsimisel kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, sest see annab võimaluse mõista inimeste kogemusi, arusaamu ja tõlgendusi (Laherand, 2008).

Uurimuse andmeanalüüs algas läbiviidud intervjuude transkribeerimisega. Kuna intervjuud toimusid interneti vahendusel *Zoom* programmi kasutades, siis olid helifailid salvestunud otse arvutisse, kust sai hakata neid üle kuulama. Kõik failid olid anonüümselt arvutisse salvestatud ja ainult uurija jaoks isikuliselt teada. Uurija proovis kasutada transkribeerimisprogrammi, aga kuna selle esitatud transkriptsioonis oli väga palju vigu, otsustas uurija siiski ise transkribeerida. Transkriptsioonid valmisid kasutades Microsoft Wordi programmi. Transkriptsioonid sisaldasid taustaandmeid, kuid olid anonüümsed (nummerdatud: Intervjuu 1, Intervjuu 2, Intervjuu 3, Intervjuu 4, Intervjuu 5). Helifaile kuulati mitu korda üle ja võrreldi kirjutatud tekstiga. Transkriptsioonis eraldati intervjuueerija ja vastaja tekstid kasutades lõigu ees lühendeid I (intervjuueerija) ja V (vastaja). Transkribeerimisel lähtuti helifailist ja ei jälgitud rangelt grammatikareegleid ega kirjavahemärke. Transkriptsioonid olid keskmiselt viie lehekülje

pikkused (kirjatiüp Times New Roman tähe suurus 12, reavahe 1,5). Õpetajatest ainult üks soovis üle vaadata enda intervjuu transkriptsiooni, parandusi sellele aga teha ei soovinud.

Uurimuse andmeanalüüs jätkus saadud info kodeerimisega. Kodeerimiseks kasutati tasuta veebibipõhist interaktiivset kvalitatiivse sisuanalüüsi rakendust QCMap (Mayring, 2014). Transkribeeritud tekstid lisati programmi ning alustati nende läbilugemisega. Analüüs toimus uurimisküsimuste põhisel, kus uurija märkis tekstis ära tähenduslikud üksused vastavalt uurimisküsimusele. Tähenduslikest üksustest said koodid, millest omakorda laiemad kategooriad. Esimese uurimisküsimuse „Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast?“ alla koondus koodidest tulenevalt kaks kategooriat: kool aktsepteerib ja ei diskrimineeri ja toetav keskkond. Teise uurimisküsimuse „Missugune on õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel?“ alla koondus kuus kategooriat: LGBT teemade integreerimine aineõppesse, konfliktide lahendamine, tolerantsus, austamine ja mõistmine, tundlikkus LGBT teemade käsitlemisel ja õpetaja kui eeskuju ja nõustaja. Tabelis 1. *Näide kategooria moodustamisest* on toodud näide, kuidas kujunes kategooria tähenduslike üksuste baasil. Lisas 2. *Kodeerimine ja kategoriseerimine* on toodud näide kategoriseerimisest. Uurimuse usaldusväärsuse suurendamiseks kodeeriti transkriptsioone korduvalt, arutati seda juhendajaga ja viidi sisse muudatusi koodide ja kategooriate sõnastamisel.

Tabel 1. Näide kategooria moodustamisest.

Tähenduslik üksus	Kood	Kategooria
Last panna tundma jällegi turvaliselt ja teiseks ee kogu klass näeb, et vauu see on actually ajalooliselt accurate ja kõik on fine.	Turvatunde tekitamine	Tundlikus LGBT teemade käsitlemisel
No mõni võibolla hakkab seal jah olenavalt vanusest, natuke itsitama või tekib mõni lisaküsimus, et kas siin õpetaja läks midagi valesti,	Õpetaja jääb neutraalseks	

”Noh näiteks kasvõi perekonna teemadest onju, aga inimeseõpetuses kui ma olen ainekava vaadanud siis minu meelest ee õpetaja saab valida kui palju ta räägib seksuaalkasvatuses kahe naise või kahe mehe vahelisest seksuaalsuhtest ja enamik ei räägi sellest. Sest nad ei tea esiteks sellest midagi ja teiseks kas nad ei tea või siis nad ei taha sellest rääkida, nad tunnevad end ebamugavalt sellest rääkides. Siis on küsimus, miks nad tunnevad end ebamugavalt, et see ebamugavustunne tuleks ilmselt ikkagi ära võtta sealt kuidagi või siis asendada see selle mingisuguse piisavate koolitustega, mis õpetajale selle teadmiste põhja annavad lõppude lõpuks panna se ka ainekavasse punktina sisse, sest seda tuleks käsitleda, sest turvaline seks on kõige alus”	Ebamugavustundeta LGBT teemadest tunnis rääkimine	
---	--	--

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk on kirjeldada õpetajate arvamusi LGBT noori toetavast koolikliimast ja enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel. Andmeanalüüsi tulemused tuuakse välja uurimisküsimuste ning kategooriate kaupa. Tulemustes tuuakse välja tsitaate õpetajate intervjuudest, mis on märgitud vastava intervjuu numbriga.

3.1. Õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast

Andmeanalüüsi käigus tekkis uurimisküsimusele „Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast?“ kaks peakategooriat: kool aktsepteerib ja ei diskrimineeri ning toetav keskkond.

3.1.1. Kool aktsepteerib ja ei diskrimineeri

Õpetajad kirjeldasid, et koolis peab tundma õpilane ennast väärtustatuna olenemata tema soolisest või seksuaalsest identiteedist. Veel kirjeldasid nad, et kool peab tegelema väärtuskasvatusega ja andma sõnumi, et kõik on võrdsed. Õpetajad tõid välja, et kool peab näitama, et nad aktsepteerivad seda, kui õpilane kuulub LGBT kogukonda.

Selle ju tajub inimene igal juhul kohe ära, kui teda hakatakse vaatama niimoodi viltu. (Intervjuu 5) Ma arvan, et tegelt see on vahest kõige olulisem asi, mida kool õpilase jaoks saab teha, et näidata, et see on normaalne. (Intervjuu 2). Kui poiss tahab tulla seelikuga, tuleb seelikuga, kui on midagi muud, no vahet ei ole, kelle asi. (Intervjuu 3)

Oluliseks peeti ka seda, et koolis ei kiusataks ega diskrimineeritaks kedagi tema seksuaalsuse pärast. Õpetajad leidsid, et koolis peab rääkima LGBT teemadest ja tunnistama LGBT kogukonda kuuluvate noorte olemasolu.

Ma arvan õpilase jaoks, mida kool kõige rohkem teha saab, on näidata ja rääkida nendest asjadest, et ei ole nii, et me teeskleme, et LGBT kogukonda ei ole olemas. (Intervjuu 2)

Õpetajad peavad oluliseks, et LGBT õpilane tunneb seal koolis ennast võrdsena teistega ja näeb, et teda aktsepteeritakse.

3.1.2. Toetav keskkond

Intervjueeritavad tõid välja, et kool peab oma töötajaid harima LGBT teemadel, sest kõik algab sellest, kui ollakse teemast teadlik, ning kardetakse seda, millest ei teata midagi.

Tegelikult tuleks teha koolitusi üldse õpetajatele, et õpetajad saaksid aru, mis see endast kujutab üldse, et see ei ole viirus, nakkav haigus või midagi sellist. (...) Nad juba ütlevad, et meie koolis ei ole selliseid õpilasi, näitab seda kui vähe nad sellest teemast teavad. Ja ma ütlen, see harimine, teadvustamine, seletamine korduvalt selle tegemine, lõpuks tagab selle, et inimesed saavad aru mis asi see on. (Intervjuu 1)

Veel tõid intervjueeritavad välja, et koolis peab olema piisavalt tugispetsialiste, kes suhtuvad õpilastesse eelarvamusteta.

Tugispetsialiste on vähe ja tugispetsialistid suhtuvad teatava eelarvamusega endiselt. (Intervjuu 1)

Õpetajad tõid ka välja, et LGBT teemad peavad inimeseõpetuse ainekavas kindlasti sees olema ja ka ühiskonnaõpetuses peab ka nendest teemadest rääkima. Need tunduvad ained, kus on iseenesest mõistetav, et LGBT teemadest räägitakse. Veel tõid õpetajad tõid välja, et LGBT noort toetavas koolis peaksid olemas sooneutraalsed tualetid.

Mis võiks olla on lihtsalt sellised ühiskasutatavad tualetid, mis ei ole soo põhised.
(Intervjuu 1)

Samuti tõid õpetajad välja, et kooli kodukorras peaks eraldi väljatoodud olema, et koolis ei aktsepteerita LGBT alast ahistamist.

Näiteks paneb kodukorda sisse, et ka LGBT alane kiusamine ei ole ok. (Intervjuu 1)
Samal ajal tõid õpetajad ka välja, et LGBT teemad ei peaks olema kooli kodukorras eraldi välja toodud.

Ma ei leia, et peaks, sellesmõttes, et kui neil on täpselt samad õigused, täpselt samad kohustused, miks peaks tegema erandi. (Intervjuu 3)

Õpetajad peavad oluliseks, et keskkond, nii füüsiline kui ka vaimne, milles õpilased viibivad, neid toetaks.

Olulised tulemused sellele uurimisküsimusele: õpetajad peavad tähtsaks, et kool aktsepteerib ja ei diskrimineeri LGBT õpilast, et LGBT õpilane tunneb ennast väärtustatuna ja võrdsena. Lisaks peeti oluliseks, et kool harib oma töötajaid LGBT teemadel ja võimaldab tugispetsialistide põlle pöördumist.

3.2. Õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel

Andmeanalüüsi käigus tekkis uurimisküsimusele „Missugune on õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel“ kuus peakategooriat: LGBT teemade integreerimine aineõppesse, konfliktide lahendamine, tolerantsus, austamine ja mõistmine, tundlikkus LGBT teemade käsitlemisel ja õpetaja kui eeskuju ja nõustaja.

3.2.1. LGBT teemade integreerimine aineõppesse

Õpetajad tõid välja, et selleks, et LGBT õpilast toetada, peavad õpetajad tunnis kasutama näiteid mis sisaldavad LGBT temaatikat ja üldiselt kajastada LGBT teemasid tunnis, seal kus võimalik.

Siis muidugi on need õppeained kus saab neil teemadel rääkida. (Intervjuu 5)

Samal ajal tõid õpetajad välja, et kui tunnis nendest teemadest otseselt rääkida ei saa, siis saab olla toeks suhtumisega. Samuti toodi välja, et õpetaja peab vastama LGBT teemalistele küsimustele, mida õpilased küsivad või mis neil võivad tekkida.

Kui keegi on selle kohta küsinud või uurinud, siis ma olen oma vastused andnud ja me oleme natuke sel teemal rääkinud. (Intervjuu 4)

Veel leidsid õpetajad, et lisaks ainele peab tunnis tegelema ka üldinimlike teemadega, nagu näiteks teistega arvestamine.

3.2.2. Konfliktide lahendamine

Õpetajad leidsid, et õpetaja roll konfliktis on erinevate osapoolte kuulamine, kus õpetaja ei tohiks valida poolt.

Õpetaja peaks andma edasi selle üleüldise perspektiivi, miks selline olukord on tekkinud. (intervjuu 1)

Veel toodi välja, et õpetaja peab konflikti korral tegema selgitustööd.

Kogu aeg seda selgitustööd sinna juurde, et mis siin siis nüüd on ja mõtleme, mida see tähendab ja selline sõnakasutus teeb inimestele haiget ja sa ei tea kunagi, kes tunneb ennast puudutatuna. Räägid ja räägid ja räägid ja lõpuks loodad, et midagi jääb külge. (Intervjuu 2)

Õpetajad leidsid, et õpetaja peab ka õelutsejaga eraldi rääkima ja, et õpilased näeksid seda, et kiusamine ei ole aktsepteeritav.

Ma arvan, et oluline on see, et kõik õpilased saaksid selle signaali, et kui kasutatakse mingeid sõimusõnu, siis see ei ole ok. (Intervjuu 4)

Õpetajad leidsid ka, et samal ajal peab õpetaja käitumine konfliktis näitama LGBT kogukonna liikmele, et tema mure on tähtis ja sellega tegeletakse.

Et kui näiteks üks õpilane ongi kogukonna liige, et siis ei tekiks tal sellist tunnet, et ahah see oli nagu minuga seonduv probleem, aga keegi sellega ei tegele. (Intervjuu 4)

Õpetajate sõnul peab õpetaja aktiivselt sekkuma, kui ta näeb või kuuleb konflikti mis on seotud LGBT teemadega.

3.2.3. Tolerantsus

Õpetajad tõid välja, et õpetajad peavad LGBT õpilastesse suhtuma nii nagu kõikidesse teistesegi õpilastesse. Veel tõid õpetajad välja, et õpetajad peavad jälgima oma suhtumist ja kehakeelt.

Et ma ise ei tõmbu jäigaks kui tuleb natuke teistmoodi õpilane, 'õõ kes see on, miks ta selline on' (naerab) noh õpetaja peab teadvustama endale, et see on kohe näha. (Intervjuu 5)

Õpetajate sõnul peavad õpetajad teadvustama seda, et LGBT inimesed on ühiskonnas olemas.

Õpetaja roll kõige rohkem ma arvan ongi see, et õpetaja teadvustab endale, et need inimesed on meie ühiskonnas, nad on täiesti normaalsed inimesed. (Intervjuu 5)

Samal ajal tõid õpetajad välja, et õpetaja peab laskma kõigil õpilastel olla sellised nagu nad ise soovivad ja näitama välja, et õpilane on väärtuslik, olenemata tema seksuaalsest või soolisest identiteedist.

Ja sellist tolereerimist, et tõepoolest lubame olla kõigil sellised nagu nad on, et see on põhi sõnum. (Intervjuu 3)

Õpetajad leidsid, et õpetaja peab LGBT õpilastesse suhtuma võrdselt, samal ajal neid aktsepteerides.

3.2.4. Austamine ja mõistmine

Õpetajad tõid välja, et õpetaja peab LGBT noorte suhtes olema mõistev.

See peaks olema täiesti loogiline, et õpetaja on selles osas mõistev. (Intervjuu 4)

Lisaks toodi välja, et õpetaja peab toetama ja märkama LGBT õpilast. Õpetajad leidsid ka, et õpetaja peab austama LGBT õpilast ja tema soove.

Siis saavad õpetajad sellega toetada, et nad iga hinna eest ei kasuta seda naise nime (mis oli õpilasel passis), vaid jätavad siis pigem nime kasutamata või kasutavadki seda poisi nime (mida õpilane soovis). Mina kasutasin seda varianti ja võtsingi loomulikult seda, et nii nagu teised õpilased nii siis ka mina kutsun teda selle nimega. (Intervjuu 5)

Lisaks leidsid õpetajad, et õpetaja peab andma sõnumi, et kõik inimesed on erinevad. Veel leidsid õpetajad, et õpetaja peab oma töös lähtuma inimõigustest, olenemata oma vaadetest.

Inimest ei tohiks diskrimineerida ükskõik mille alusel, kaasaarvatud tema seksuaalne sättumus või sugu. Ometi seda tehakse ja kui see võtta endale nii öelda õpetaja eetikasse üheks esimeseks asjaks, mida õpetaja jälgib siis see on see mille järgi te peaksite joonduma, mitte selle järgi, et sa oled mingi EKRE pooldaja või oled sa sotsiaaldemokraat, sellel ei ole vahet kui sa oled õpetaja. Sellel ei ole mitte mingisugust vahet, sa pead joonduma baas inimõiguste järgi ja ongi kõik. (Intervjuu 1)

Õpetajad leidsid, et õpetaja peab olema mõistev, toetav, märkama LGBT õpilast ja lähtuma oma töös inimõigustest, olenemata oma vaadetest.

Olulised tulemused sellele uurimisküsimusele: õpetajad

3.2.5. Tundlikkus LGBT teemade käsitlemisel

Õpetajad toovad välja, et õpetaja peab tekitama LGBT õpilastes turvatunde ja samal ajal jääma LGBT teemadel rääkides neutraalseks.

No mõni võibolla hakkab seal jah olenavalt vanusest, natuke itsitama. (Intervjuu 2)

Veel ütlesid õpetajad, et õpetaja peab suutma LGBT teemadest rääkida ilma ebamugavustundeta.

Enamik ei räägi sellest, sest nad ei tea esiteks sellest midagi ja teiseks kas nad ei tea või siis nad ei taha sellest rääkida, nad tunnevad end ebamugavalt sellest rääkides. (Intervjuu 1)

Õpetajad leidsid, et õpetaja peab looma keskkonna, et õpilasel oleks turvaline ja suutma rääkida LGBT teemadest ilma ebamugavuseta ja neutraalselt.

3.2.6. Õpetaja kui eeskuju ja nõustaja

Õpetajad leidsid, et õpetaja peab olema LGBT õpilaste jaoks olemas ja valmis nendega rääkima kui õpilastel on vaja.

Kas õpilasel tekib tunne, et selle õpetaja juurde saan ma pöörduda. Et just see kontakt või see, et kas ma julgen tema juurde nüüd minna sellel teemal rääkima, ma arvan, et see on üks väga põhiline asi. Kui õpilane tahab rääkida siis räägib temaga neil teemadel. (Intervjuu 4)

Veel leidsid õpetajad, et õpetaja peab olema eeskuju ja tooma võimalusel õppetöö käigus isiklikke näiteid.

Mina olen enda näite tavaliselt toonud. Vaadake mulle otsa, ma olen üks kord abielus olnud, ma olen lahutatud (naerab) ja üks hetk pani mind üks neiu täpselt samamoodi tundma nagu mu esimene armastus. Ometi ma olen teie arvates ikka see sama äge ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja. Ehk mis järelduse me siit teha võime, et see kui inimene on sinu arvates super äge ja cool siis tema seksuaalsus ei mängi mitte mingit rolli selles kas ta on superäge või mitte. (Intervjuu 1)

Õpetajad leidsid, et õpetaja roll on õpilastele just kui nõustaja, olles valmis nendega LGBT teemadest rääkima ja samal ajal olema eeskujuks.

Olulised tulemused sellele uurimisküsimusele: õpetaja peab integreerima LGBT teemasid aineõppesse ja vastama selle teemalistele küsimustele, mis õpilastel tekivad. Lisaks peab õpetaja sekkuma aktiivselt LGBT teemalistesse konfliktidesse, kuulates ära mõlemad osapooled ja andes märku, et selline kiusamine ei ole tolereeritav. Lisaks peab õpetaja olema eeskuju, olles tolerantne ja austav LGBT õpilaste suhtes.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli kirjeldada õpetajate arvamusi LGBT noori toetavast koolikliimast ja enda rollist selle loomisel. Järgnevalt arutatakse uurimistulemuste üle

uurimisküsimuste kaupa ja seostatakse neid varasemate teoreetiliste lähtekohtadega. Lisaks esitatakse töö piirangud, töö praktiline väärtus ja lõpuks ka edasiste uurimiste suunad.

Vastused esimesele uurimisküsimusele: *Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast?* näitavad, et kool peab panema LGBT õpilase tundma ennast väärtustatuna ja aktsepteerituna. Seda ütleb ka Põhikooli riiklik õppekava (2011), et üldpädevuste, mida kool peab õpilases arendama, hulka kuuluvad ka inimliku mitmekesisuse väärtustamine, ühiskondliku mitmekesisuse austamine ja inimeste erinevuste aktsepteerimine. Veel tõid õpetajad välja, et koolis peaksid olema sooneutraalsed tualettruumid. Samale tulemusele on jõudnud ka Scandutta jt (2017): selleks, et toetada transsoolisi õpilasi ja avalikult näidata kiusamise vastu olemist, peaksid koolides olema sooneutraalsed tualettruumid. Üks õpetaja rääkis konkreetsest juhtumist, kus transsoolist õpilast ei lastud ei naiste ega meeste tualetti, sest tema bioloogiline sugu oli üks aga ise ta identifitseeris ennast teisena. Autori jaoks oli see üks aspekt, millele ei oska tähelepanu pöörata, kui ise selle probleemi sees ei ole. Siin tuleb ka välja käesoleva töö praktiline väärtus, tuua tähelepanu LGBT õpilaste probleemidele ja muredele.

Varasemad uuringud näitavad, et kooli keskkonda muudavad turavlisemaks eeskirjad, mis keelavad kiusamist ja diskrimineerimist, mis puudutab seksuaalset orientatsiooni ja soolist identiteeti (Russel *et al.*, 2015). Ka käesoleva töö tulemused kinnitasid, et õpetajad peavad oluliseks LGBT teemade kajastamist kooli regulatsioonides. Sellist arvamust peegeldasid need õpetajad, kellel oli endal lähedane kokkupuude LGBT kogukonnaga. Seevastu üks õpetaja ei näinud vajadust kooli eeskirjade muutmiseks, viidates kõigi võrdsusele. Lisaks turvalisusele on kiusamisvastased eeskirjad ja kaitsev koolikliima seotud ka suitsiidimõtete vähenemisega LGBT noorte seas ning akadeemiliste tulemuste paranemise ja turvalisuse suurenemisega (Hatzenbuehler *et al.*, 2014).

Õpetajad tõid välja, et kool peaks õpetajatele pakkuma koolitusvõimalusi LGBT teemadel. Sellest sõltub õpetajate teadlikkus ja tegevusvõimekus. Ka Sawyeri jt (2015) uurimusest selgub, et üheks tähtsaks strateegiaks kuidas edendada kooli turvalisust ja vähendada kiusamist, on õpetajate koolitamine seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteedi probleemidega seoses. Õpetajate koolitamine LGBT teemadel on tähtis, sest õpetajad toovad välja, et nad tunnevad LGBT teemade käsitlemisel ebamugavust (Hatered in the..., 2001). Varasemad uurimused näitavad, et õpetajad tunnevad, et neil puudub ettevalmistus selleks, et LGBT noori koolis toetada

ja nad tunnevad end ebamugavalt (Graybill & Proctor, 2015). Samal ajal toovad varasemates uurimustes õpetajad välja, et ülikoolide programmides on LGBT probleemid alaesindatud, mis võib viia kompetentsi puudumiseni LGBT noortega töötamisel (Russel *et al.*, 2015). Käesolevas uurimuses osalenud õpetajad leidsid samuti seda, et ülikoolis õpetajaks õppides on LGBT teemad esindamata. Õppides konfliktide lahendamist võiksid seal olla esindatud ka LGBT teemad või rääkides õppivatele õpetajatele seksuaalsusest ja seksuaalsuhetest võiks see sisaldada ka LGBT teemasid. Üldiseks edasiminekuks oleks ka LGBT õpilaste märkamine ja arusaamine, et nad on koolis esindatud, aga nende muredest ei räägita. Szalacha (2003) leiab, et koolis kus õpetajad olid koolitatud LGBT noorte probleemide teemadel, valitses turvalisem kliima ja avatus mitmekesisusele. Itaalias läbiviidud uuringud lisavad ka, et õpetajaharidus vajab sekkumismetoodikaid ja hariduslikke programme, mis käsitlevad LGBT teemat (Scandurra *et al.*, 2017). LGBT ühing pakub õpetajatele koolitusi, et paremini mõista LGBT õpilaste olukorda, nende probleeme ning loob võimalusi ammutada ideid LGBT õpilaste jaoks turvalise keskkonna loomisel (Eesti LGBT ühing *s.a.*). See on koht koolijuhtidele mõtlemiseks, et kasutada ära võimalusi mida pakutakse, et muuta enda kool LGBT õpilaste jaoks turvaliseks.

Vastused teisele uurimisküsimusele: Missugune on õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava koolikliima loomisel? näitavad, et LGBT teemad peaksid olema integreeritud aineõppesse. Õpetajad peaksid LGBT teemat arutama ja vastama õpilaste tekkinud küsimustele. Toetamaks LGBT õpilast, saab näidata, et ka näiteks ajalooliselt tähtsad inimesed on olnud LGBT kogukonna liikmed. Ka varasemad uuringud kinnitavad seda, et õpilased tunnevad ennast koolis turvalisemalt, kui õppekava puudutab ka neid probleeme millega puutuvad kokku LGBT noored (Patterson, 2013). Täpsemalt on uuritud, et gei mehed teatasid vähem seksuaalsest riskikäitumisest kui kooli seksuaalkasvatuse tunnid sisaldasid materjali, mis puudutab samsoolistevahelisi suhteid. Lisaks selgub varasematest uuringutest, et need LGBT õpilased, kes on koolis õppinud LGBT probleemidega seonduvat, kogesid rohkem toetavaid vestlusi, rohkem turvatunnet ja vähem homofoobilist laimu (Kosciw *et al.*, 2014). Õpetajad tõid välja ka selle, et kui tunnis nendest teemadest otseselt rääkida ei saa, siis õpetaja saab toeks olla oma suhtumisega. Siia alla kuulub ka see, et rääkida päevakajalistel teemadel, näidata üles toetust ja anda mõista, et kogukonda kuulumine on vastuvõetav. See annab signaali kogu klassile, mis muudab klassi dünaamikat ja vähendab kiusamist. Russel jt (2015) on öelnud, et õpetajal on

tähtis roll turvalisuse edendamisel ja kiusamise ennetamisel. Seda saabki õpetaja teha, suhtudes LGBT õpilastesse toetavalt ja heatahtlikult.

Õpetajad tõid veel välja, et LGBT teemalises konfliktis peab õpetaja aktiivselt sekkuma. USA-s läbiviidud uuring näitab, et 83% LGBT õpilastest, kes on kuulnud homofoobilisi kommentaare, ütlevad, et kool või personal ei sekku kunagi või teeb seda ainult mõnikord (Kosciw *et al.*, 2011). Eestis läbi viidud uuringus selgus, et homovaenulikud kommentaarid on tavalised õpilaste seas ja kui isegi õpetaja on pealt kuulnud vaenulikku kommentaari, pole õpetaja sekkunud (Eesti LGBT+ õpilaste..., 2018). Õpetajad tõid veel välja, et õpetaja peab andma sõnumi, et kiusamine ei ole aktsepteeritav ja sõimusõnade kasutamine pole vastuvõetav. Kui õpetaja kuuleb sõna "pede" siis peab järgnema kindel sekkumine, mis annab mõista, et see ei ole sõimusõna ja selle kasutamine võib kellelegi väga haiget teha. Õpetaja võimuses on võtta sõnalt ära võim mõjuda solvavalt. Meyer (2008) leidis, et õpetajad ei sekku ahistamisse, mis puudutab sugu ja seksuaalsust, väliste takistuste tõttu, nagu institutsiooni poolse toetuse puudumine, hariduse puudumine ja kolleegide vastuoluline reageerimine. Siin jõuame tagasi õpetajate esma- ja täienduskoolituse juurde, kus selle teema käsitlemist napib. Kui õpetajad sekkuvad konfliktidesse, siis mudeldavad nad neid oskusi õpilastele ja see tõstab õpilaste enesekindlust kiusamisest teatada (Hirschstein *et al.*, 2007).

Lisaks kirjeldasid õpetajad, et õpetaja peab LGBT õpilaste jaoks olema olemas ja valmis nendega rääkima kui õpilastel on vaja. Varasemad uuringud näitavad, et koolides, kus õpilased tajuvad õpetaja poolt rohkem toetust, esineb vähem kiusamist (Gage *et al.*, 2014). Seil jt (2014) uuringust selgub, et LGBT noored, kellel puudub koolis toetav kontakt täiskasvanuga, saavutasid kehvemad tulemused selles, mis puudutab vaimset tervist. Siin jõuame tagasi õpetajate harimise juurde LGBT vallas, sest need tulemused näitavad, et õpetajad vajavad teadmisi LGBT noorte toetamiseks.

Autori jaoks on positiivne see, et õpetajad peavad seda teemat tähtsaks ja saavad aru, et LGBT õpilased on koolides olemas, neid on vaja aktsepteerida ja nende muredega tegeleda. Isegi kui oli erinevusi ja vastandlike arvamusi, olid kõik intervjuueeritavad nõus sellega, et õpetaja roll on õpilase toetamisel võtmetähtsusega.

Töö üheks piiranguks võib pidada valimi väiksust. Kuna teema on delikaatne, siis oli keeruline leida õpetajaid, kes on nõus sellest teemast rääkima ja oma mõtteid avama. Lisaks võib piiranguks pidada ka hetkel olukorda riigis, millest tulenevalt toimusid intervjuud läbi interneti,

mis võis muuta intervjuerija ja intervjueritava vahelist suhtlust. Ühe intervjuu käigus oli ka probleeme interneti ühendusega, mis veidi mõjutas kontakti intervjueritavaga. Veel võib pidada töö piiraguks seda, et see oli autori esimene kogemus kvalitatiivse uurimuse läbiviimisel, mis võis mõjutada andmete kogumist ja analüüsimist.

Töö praktiline väärtus õpetajate jaoks seisneb selles, et teadvustada LGBT õpilaste olemasolu ja mõelda sellele kuidas neid toetada ja aidata. Koolide jaoks seisneb töö praktiline väärtus selles, et nad näevad mida õpetajad tähtsaks peavad ja kuidas kool saab õpetajaid toetada. Praktiline väärtus LGBT õpilasetele on see, et neist räägitakse, neid märgatakse ja nende muredega tegeletakse. Sellel töö on praktiline väärtus ka õpetajaid ettevalmistavate ülikoolide jaoks. Kõik õpetajad rõhutasid, et õpetajate ettevalmistus on oluline, kuid ülikoolis ei ole LGBT teemad integreeritud õppesse. Üldiselt ühiskonnale on töö väärtuslik, sest meie ühiskonnas on LGBT inimesed, neid tuleb märgata, neid aktsepteerida, sest nad on olemas.

Edasine uurimistöö võiks olla suunatud koolijuhtidele, et väärtustada mitmekesisust ka koolijuhtimise tasandil. Uurida tasuks, kuidas haridusjuhid hindavad LGBT noorte olukorda koolis ning mida saaks teha juhtimistasandil, et LGBT õpilast toetada.

Tänu sõnad

Lõputöö valmimisele kaasa aitamise eest tänab autor intervjueritavaid, kes olid nõus rääkima enda kogemustest ja arusaamadest. Samuti tänab kõiki õppejõude, kes teadmiste jagamisega aitasid kaasa lõputöö valmimisele, eriti tänan toetuse eest Liina Leppa. Veel tänab autor oma perekonda, sõpru ja kaasamõtlejaid, kes erinevatel viisidel olid alati toeks ja abiks. Kõige suurem tänu läheb juhendajale, kes andis alati tagasisidet, suunas ja usaldas.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Sigrid Lõugas

/allkirjastatud digitaalselt/

17.05.2021

Kasutatud kirjandus

Black, W. W., Fedewa, A., & Gonzalez, K. A. (2012). *Effects of 'Safe School' Programs and Policies on the Social Climate for Sexual-Minority Youth: A Review of the Literature*. Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/266731411_Effects_of_Safe_School_Programs_and_Policies_on_the_Social_Climate_for_Sexual-Minority_Youth_A_Review_of_the_Literature

Colvin, S., Egan, J.E., Coulter, R.W.S. (2019) School Climate & Sexual and Gender Minority Adolescent Mental Health. *Journal of Youth and Adolescence* 48, 1938-1951.

Gage, N. A., Prynakowski, D. A., & Larson, A. (2014). School Climate and Bullying Victimization: A Latent Class Growth Model Analysis. *School Psychology Quarterly*, Vol. 29, No.3, 256-271.

Gato, J., Lela, D., Moleiro, C., Fernandes, T., Nunes, D., Marinho, I., Pizmony-Levy, O., Freeman, O. (2020). *'The Worst Part Was Coming Back Home and Feeling Like Crying'*: Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Trans students in Portuguese Schools. Külastatud aadressil <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.02936/full>

GLSEN (2007). *Gay-Straight Alliances: Creating safer schools for lgbt students and their allies*. Külastatud aadressil https://www.glsen.org/sites/default/files/2020-04/Gay-Straight%20Alliances_0.pdf

Hatzenbuehler, M. L., Birkett, M., Wasenen, A. V., & Meyer, I. H. (2014). *Protective School Climates and Reduced Risk for Suicide Ideation in Sexual Minority Youths*. Külastatud aadressil <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3935661/>

Hirschstein, M., Edstrom, L., Frey, K., & Mackenzie, E.P. (2007). *Walking the Talk in Bullying Prevention: Teacher Implementation Variables Related to Initial Impact of the Steps to Respect*. Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/238538037_Walking_the_Talk_in_Bullying_Preventio

n Teacher Implementation Variables Related to Initial Impact of the Steps to Respect Program

Human Rights Watch (2001). *HATERED IN THE HALLWAYS. Violence and Discrimination Against Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Students in U.S. Schools*. Külastatud aadressil [https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=432-](https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=432-HJRCgAC&oi=fnd&pg=PP13&dq=Hatred+in+the+hallways:+Violence+and+discrimination+against+lesbian,+gay,+bisexual,+and+transgender+students+in+US+schools&ots=47nRdQZ_ZV&sig=QQAXEkYpZeN_BurSi9QS4CovQGs&redir_esc=y#v=onepage&q=discomfort&f=false)

[HJRCgAC&oi=fnd&pg=PP13&dq=Hatred+in+the+hallways:+Violence+and+discrimination+against+lesbian,+gay,+bisexual,+and+transgender+students+in+US+schools&ots=47nRdQZ_ZV&sig=QQAXEkYpZeN_BurSi9QS4CovQGs&redir_esc=y#v=onepage&q=discomfort&f=false](https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=432-HJRCgAC&oi=fnd&pg=PP13&dq=Hatred+in+the+hallways:+Violence+and+discrimination+against+lesbian,+gay,+bisexual,+and+transgender+students+in+US+schools&ots=47nRdQZ_ZV&sig=QQAXEkYpZeN_BurSi9QS4CovQGs&redir_esc=y#v=onepage&q=discomfort&f=false)

Institute of Medicine (2011). *The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People*.

Kosciw, J. G., Clark, C. M., Truong, N. L., & Zongrone, A. D. (2020). *The 2019 National School Climate Survey. The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Youth in Our Nation's Schools*. Külastatud aadressil https://www.glsen.org/sites/default/files/2021-04/NSCS19-FullReport-032421-Web_0.pdf

Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Zongrone, A. D., Clark, C. M., & Truong, N. L. (2017). *The 2017 National School Climate Survey. The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Youth in Our Nation's Schools*. Külastatud aadressil <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED590243.pdf>

Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Palmer, N. A., & Boesen, M. J. (2014). *The 2013 National School Climate Survey. The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth in Our Nation's Schools*. Külastatud aadressil <https://www.glsen.org/sites/default/files/2020-03/GLSEN-2013-National-School-Climate-Survey-Full-Report.pdf>

Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Bartkiewicz, M. J., Boesen, M. J., & Palmer, N. A. (2011). *The 2011 National School Climate Survey. The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth in Our Nation's Schools*. Külastatud aadressil <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535177.pdf>

Ladd, B. (2014). *To Tell or Not to Tell: What Influences Children's Decisions to Report Bullying to Their Teachers?* Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/265419530_To_Tell_or_Not_to_Tell_What_Influences_Children%27s_Decisions_to_Report_Bullying_to_Their_Teachers

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.

Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis – theoretical foundation, Basic procedures and software solution*. Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/266859800_Qualitative_content_analysis_-_theoretical_foundation_basic_procedures_and_software_solution

Meyer, E. J. (2008). Gender harassment in secondary schools: Understanding teachers' (non) interventions. *Gender and Education* 20(6):555-570.

Ney, M., Rannaääre, K., & Raud, K. (2018). *Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring*.

Külastatud aadressil https://4cda3621-8903-4162-9140-353a2ef1ab04.filesusr.com/ugd/5a1900_7a096b2e01084f81b16fb72914cf3380.pdf

O'Shaughnessy, M., Russell, S., Heck, K., Calhoun, C., & Laub, C. (2004). *Safe Place to Learn. Consequences of Harassment Based on Actual or Perceived Sexual Orientation and Gender Non-Conformity and Steps for Making Schools Safer*. Külastatud aadressil

<http://www.casafeschools.org/SafePlacetoLearnLow.pdf>

Polkinghorne, E. D. (2005). Language and Meaning: Data Collection in Qualitative Research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 137-145.

Poteat, V. P., Sinclair, K. O., DiGiovanni, C. D., Koenig, B. W., & Russell, S. T. (2013). Gay-Straight Alliances Are Associated With Student Health: A Multischool Comparison of LGBTQ and Heterosexual Youth. *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 319-330.

Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigiteataja 1, 2011, 1*. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>

Russell, S. T., Day, J. K., Ioverno, S., Toomey, R. B. (2015). Are school policies focused on sexual orientation and gender identity associated with less bullying? Teachers perspectives. *Journal of School Psychology* 54 (2016) 29-38.

Sarv, E-S. (2013). Kooli kliima ja kooli kultuur. *Haridusleksikon*. Külastatud aadressil

<https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:134642/113432/page/152>

Scandurra, C., Picariello, S., Valerio, P., & Amodeo, A. L. (2017). Sexism, homophobia and transphobia in a sample of Italian pre-service teachers: the role of socio-demographic features. *Journal of Education for Teaching* 43:2, 245-261.

Seil, K. S., Desai, M. M., & Smith, M. V. (2014). Sexual Orientation, Adult Connectedness, Substance Use, and Mental Health Outcomes Among Adolescents: Finding From the 2009 New York City Youth Risk Behavior Survey. *American Journal of Public Health*, 104(10), 1950-1956.

Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas (s.a). Külastatud aadressil

<http://samm.ut.ee/intervjuu>

Spilt, J. L., Hughes, J. N., Wu, J.-Y., & Kwok, O.-M. (2012). *Dynamics of Teacher-Student Relationships: Stability and Change Across Elementary School and the Influence on Children's Academic Success*. Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/224003847_Dynamics_of_Teacher-Student_Relationships_Stability_and_Change_Across_Elementary_School_and_the_Influence_on_Children%27s_Academic_Success

Strömpl, J. *Eetika*. Külastatud aadressil <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/eetika>

Szalacha, L. A. (2003). Safer Sexual Diversity Climates: Lesson Learned from an Evaluation of Massachusetts Safe School Program for Gay and Lesbian Students. *America Journal of Education*, Vol. 110, No. 1, 58-88.

Wyatt, T. J., Oswalt, S. B., White, C., & Peterson, F. L. (2008). Are Tomorrow's Teachers Ready To Deal with Diverse Students? Teacher Candidates' Attitudes toward Gay Men and Lesbian. *Teacher Education Quarterly*, Spring, 2008. Vol. 35, No.2, 171-185.

Õpetajate liit (2016). *Õpetaja karjääriteed*. Külastatud aadressil http://www.opetajateliit.ee/wp-content/uploads/2018/06/Lisa1_Karjääriteed.pdf

Õunapuu, L. (2012). *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Külastatud aadressil
<https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html>

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatuseks

1. Tere olen Sigrid ja minu töö keskendub sellele, kuidas õpetajad kirjeldavad LGBT õpilast toetavat koolikliimat ja millisena näevad enda rolli LGBT õpilaste toetamisel ja positiivse koolikliima loomisel nende jaoks.
2. Kõik info on konfidentsiaalne ja esitamisel anonüümne.
3. Kas ma tohin salvestada?

Taustaküsimused

1. Mis soost te olete?
2. Mis aine õpetaja te olete?
3. Millises kooliastmes õpetate?
4. Millises koolis õpetate, kas pigem suures või väikeses?
5. Kui kaua olete õpetajana töötanud?
6. Milline on Teie arusaam LGBT õpilasest, mida LGBT tähendab
7. Kas Teil on teadaolevalt kogemus/kokkupuude LGBT õpilasega?

Missugused on õpetajate arvamused LGBT noori toetavast koolikliimast

8. Palun kirjeldage kuidas saab kool LGBT noort toetada, seal hulgas õpetaja. Mida kool on juba teinud? Mida saaks veel teha?
9. Meenutage palun kas ja kuidas on kooli eeskirjades on seksuaalvähemused eraldi välja toodud?
10. Palun kirjeldage, millised võimalused on õpilasel pöörduda kooli poole (näiteks psühholoog, sotsiaalpedagoog vms) LGBT ja ahistamisega seotud küsimustes. Kirjeldage nende kogemusi või valmisolekut LGBT probleemidega tegelemiseks.

Missugune on õpetaja arusaam/arvamus enda rollist LGBT noori toetava

koolikliima loomisel

11. Palun kirjeldage miks on õpetaja roll oluline LGBT õpilaste toetamisel?
12. Kuidas saab õpetaja LGBT teemasid õpetamisel kajastada?
13. Kuidas Teie arust mõjutab õpilasi see, kui õpetaja kasutab oma aine õpetamisel ka LGBT temaatikat?
14. Kas ja millisel viisil sisaldab Teie õpetatav aine teemasid mis sisaldavad LGBT teemasid? Palun tooge näiteid. Kui ei, siis miks?
15. Kirjeldage milline on kolleegide suhtumine LGBT temaatikasse.

16. Kas olete kogenud õpilastevahelisi konflikte mis on seotud LGBT temaatikaga? Mil viisil Teie olete sekkunud kui olete näinud õpilaste vahelist konflikti mis on seotud seksuaalvähemuste teemaga?
 17. Kirjeldage, milline peaks olema õpetaja roll õpilaste vahelistes konfliktides.
 18. Kuidas hindate enda teadmisi või ettevalmistust selles vallas, kuidas sekkuda konfliktidesse, mis puudutavad seksuaalvähemusi? Kas need on vajalikud sekkumiseks? Hinnake palun mil määral on LGBT teemad esindatud õpetajaks õppimisel?
-
19. Kas oskate soovitada mõnd õpetajat, kes sobiks veel nendele küsimustele vastama? Ei pea olema teadaolevat kogemust LGBT õpilasega.

Tänan teid. Kordan veel üle, et kõik info on konfidentsiaalne ja anonüümne.

Kas soovite ka transkriptsiooni hiljem üle vaadata/lugeda?

Aitäh.

Lisa 2. Kodeerimine ja kategoriseerimine

Tähenduslik üksus	Kood	Kategooria
''Õpetaja ei peaks võtma poolt, õpetaja peaks andma edasi selle, üleüldise perspektiivi, miks selline olukord on tekkinud? Seletama ära selle nooruki olukorra, kes selles olukorras on ja seletama seda klassile''	Erinevate osapoolte kuulamine	Konfliktide lahendamine
''Siis kogu aeg seda selgitustööd sinna juurde, et mis siin siis nüüd on ja mõtleme, mida see tähendab ja selline sõnakasutus teeb inimestele haiget ja sa ei tea kunagi, kes tunneb ennast puudutatuna. Räägid ja räägid ja räägid ja lõpuks loodad, et midagi jääb külge.''	Selgitustöö tegemine	
''Et kui on teada, kes on need õelutsejad, siis nendega peab kindlasti vestlema''	Õelutsejatega rääkimine	
''Ma arvan, et oluline on see, et kõik õpilased saaksid selle signaali, et kui kasutatakse mingeid sõimusõnu, siis see ei ole ok''	Näidata, et kiusamine pole okei	

”Näidata samas välja seda, et me ei tolereeri kas mingisugust keelekasutust või käitumist.”		
”Et kui näiteks üks õpilane ongi kogukonna liige, et siis ei tekiks tal sellist tunnet, et ahah see oli nagu minuga seonduv probleem, aga keegi sellega ei tegele.”	Näidata LGBT kogukonna liikmele, et tema mure on tähtis ja sellega tegeletakse	
”Et seal on palju õpetajatel teha, et õpetajad suhtuvad sellesse kui osasse elust, loodus on nii teinud ja need inimesed ei ole ju sellepärast kuidagi ühiskonnale kõlbmatud (naerab), et nad ei tee ju midagi kurja selle teistmoodi seksuaalsusega. Ja nii peakski, et eelkõige neisse peaks suhtuma kui inimestesse”	Suhtuda nii nagu teistesegi	Tolerantsus

''Kui õpetajad pööravad oma suhtumistele tähelepanu, oma käitumisele tähelepanu, noh kuni oma kehakeeleni välja. Et ma ise ei tõmbu jäigaks kui tuleb natuke teistmoodi õpilane, ''õõ kes see on, miks ta selline on'' (Naerab) noh õpetaja peab teadvustama endale, et see on kohe näha''	Jälgida oma kehakeelt	
''Et jah õpetaja roll kõige rohkem ma arvan ongi see, et õpetaja teadvustab endale, et need inimesed on meie ühiskonnas, nad on täiesti normaalsed inimesed. See et ta on teistmoodi, see ei ole ajakirjandusliku surve või ühiskondliku surve tulemus. See ei lähe mööda, see ei lähe üle (naerab). Et see ei ole midagi sellist, millega ma pean inimese ravile suunama''	Aru saada, et LGBT inimesed on ühiskonnas	
''Ja sellist tolereerimist, et tõepoolest lubame olla kõigil sellised nagu nad on, et see on põhi sõnum. ''	Lasta kõigil olla sellised nagu nad soovivad	

''Sellepärast, et tihtipeale võib juhtuda ka see, et kodune tugi on nendel õpilastel võib-olla puudulik just selles LGBT vallas. Et ma arvan, et on oluline just see, et õpilane tunneks, et ta on väärtustatud ükskõik mis ta sooline või seksuaalne identiteet on''	Välja näidata, et inimene on väärtuslik olenemata tema seksuaalsest või soolisest identiteedist	
--	--	--

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sigrid Lõugas

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Õpetajate arvamused LGBT noori toetavast kooliklimast ja õpetaja rollist selle loomisel,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Karmen Trasberg,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni
autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Sigrid Lõugas

17.05.2021